

“La pesta de 1348 va assolar Europa i s’hi va quedar 400 anys, fent diferents rebrots”

JOAN-HILARI MUÑOZ SEBASTIÀ (TORTOSA, 1965)
Historiador i professor

La història també s’explica a través de les epidèmies.

I tant! Són fets extraordinaris que tenen lloc des de molt antic i que marquen la història de manera decisiva. Hi ha historiadors que diuen que la pèrdua d’empenya de Catalunya, a partir de la Baixa Edat Mitjana, és fruit de la pesta de 1348, que assolà Europa.

Sembla que les conseqüències socials i econòmiques d’una pandèmia eren pitjors que una guerra.

Podies estar a 200 km d’una batalla i ni te n’assabentaves. La guerra passava factura als soldats i a les zones de pas. Però les epidèmies corrien com la pólvora entre la població, que vivia amuntegada a les ciutats.

Després d’una epidèmia sempre han vingut catàstrofes: sequeres, males collites, gana...

I canvis importants en l’economia. Els comerciants són els que més patien, en canvi hi havia pagesos que es convertien en terratinents adquirint les terres d’aquells que morien.

Quina ha estat l’epidèmia més mortífera?

La pesta de 1348. Va ser la primera que va afectar Europa amb tanta intensitat. S’hi va estar, fent diferents rebrots, durant quatre segles.

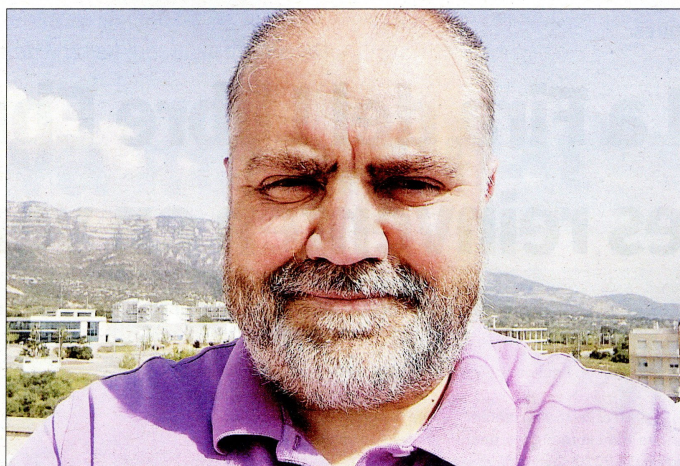
Va matar molta gent però, igual que ara, hi va haver diferències importants entre territoris.

Va morir entre el 30 i el 40% de la població al continent. A les ciutats, els morts arribaven al 50 o 60% del cens. En canvi, al camp va estar entre el 15 i el 20%. **Històricament, a les Terres de l’Ebre els efectes de les pandèmies també han estat menors.**

En va deixar constància Cristòfor Despuig. El nostre territori ha estat de sempre poc poblat. La costa, amb terra poc productiva i sotmesa als pirates, l’interior, ventós i pedregós; i les vores de l’Ebre sovint assolades per les riades. Tot plegat ha limitat la demografia i això ens ha protegit de les epidèmies.

La majoria d’episodis de pesta han arribat a l’Ebre pel port fluvial de Tortosa.

La de 1650, per exemple. La ciutat estava sota domini

dels francesos, en plena Guerra dels

Segadors, i soldats de la guarnició de Tortosa van saquejar pobles del Maestrat i es van emportar roba de gent empestada que després van vendre en mercats de segona mà. La pesta de 1348 també va arribar per port a Gènova, des de Rússia. I Gènova tenia relació comercial amb molts ports, entre els quals Tortosa.

L’any passat, vostè va decidir preparar un llibre per a parlar de l’epidèmia que hi va haver a Tortosa tot just ara fa 500 anys.

Encara no es parlava de la Covid.

Doncs ha estat premonitori.

Potser hauré de deixar en pau les efemèrides, vist com ha anat la cosa. Seriosament, sempre miro de publicar un parell de llibres de recerca a l’any. Enguany en preparava un sobre l’expulsió dels moriscos de Tortosa i un altre sobre la demografia de la ciutat el 1520, quan un episodi de pesta va provocar una pèrdua de població important.

Com ens va arribar aquella epidèmia?

Des de València, probablement també amb vaixell.

I què n’ha descobert?

Detalls curiosos, com l’anotació als protocols notariais del notari tortosí Joan Vilar, que marxà de la ciutat i es confinà a Xerta. O els canonges de la Catedral: dels més de vint que hi havia, se n’hi van quedar només tres. Com al Decameró, tothom qui podia fugia de la ciutat i es refugiava al camp.

La pesta de 1520 és fruit de la de 1348?

Sí, és un dels molts rebrots que hi va haver dels reservoris que van quedar per Europa.

Hem tingut epidèmies molt variades: còlera, tifus, verola, febre groga,...

De tot tipus. Encara que moltes vegades els documents parlen de pesta, podien ser de varietats diferents.

Fins i tot hem tingut plagues de llagosta.

Que assolaven totes les collites que trobaven. N’hi va haver d’importants al segle XVII, en episodis amb molta calor i sequera. D’aquí que a molts pobles del territori es venera sant Gregori d’Òstia.

Durant la pesta s’habilitaven “llatzerets”, com els actuals hotels per a contagiats de Covid.

A Vinallop n’hi havia un per als soldats que es dirigien cap a Tortosa. A Jesús, on avui hi ha l’EMD, es trobava l’hospital d’empestats. I als horts del davant es va fer una fossa comuna on hi reposen entre 200 i 300 cossos.

Quines mesures de protecció s’empraven en aquell temps?

A l’arxiu de Tortosa es conserven documents tacats de roig: són informes mèdics que, en temps de pesta, se submergien en vinagre. Els metges glopejaven alcohol abans d’atendre els malalts i si els visitaven al carrer, es posaven cul a vent.

El llenguatge, en temps de crisi, sempre ha patit. Per a evitar que la població entrés en pànic, les autoritats evitaven parlar de pesta i s’hi referien com “escalfors malignes”.

Tots els eufemismes imaginables. En la documentació antiga hi ha moltes referències a la pesta quan és fora de la ciutat, però quan ja és a dins, hi ha un estrany silenci per part de les autoritats.

“La baixa demografia de les Terres de l’Ebre ens ha protegit històricament de les successives epidèmies. Mentre aquí la pesta va matar el 20% de la gent, a les ciutats les víctimes van superar el 50%.”